

ਰਾਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਜੇ. ਜੇ.

ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ - ਜਵਾਬਦਾਰ

CRA-S No.1189-SB of 2000

ਦਸੰਬਰ 10, 2018

A) ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860—ਐੱਸ. 304-ਬੀ ਦਾਜ ਦੀ ਮੌਤ-ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ-ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ-ਇਸਤਰਾਸਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ-ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਘੱਟਿਆਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਗੁਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਐਫਆਈਆਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਗੁਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਅਤੇ ਤੜਫ਼ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਵਿਚ ਸੀ। ਐਫਆਈਆਰ ਤੁਰੰਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜੇਕਰ ਐਫਆਈਆਰ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਦੇਰੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਘੱਟਿਆਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਗੁਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਐਫਆਈਆਰ ਦੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ 50,000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਿਲੇ ਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

(ਪੈਰਾ 38)

B) ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860— S.304B—ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872— S.113— ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਪਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ—ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੀ ਜਾਂਚ-ਚਿਹਰਾ ਸਾਇਆਨੋਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ—ਖੂਨ ਦੇ ਦਾਗਦਾਰ ਝੱਗ ਬਾਹਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਾਸਾਂ, ਸੱਜਾ ਅਤੇ ਖੱਬਾ ਫੇਫੜੇ ਬੰਦ ਸਨ—ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਹ ਘੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਦਮ ਘੁੱਟਣਾ ਸੀ—ਡਬਲਯੂ-1 ਅਨੁਸਾਰ ਡਾ.ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਤਕ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਰਗੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸੀ—ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਮਿਰਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ—ਡੀਡਬਲਯੂ-1 ਦਾ ਬਿਆਨ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ- ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਡਾ. ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦਿਲ ਅਕਸਰ ਕਾਲੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿਚ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀੜ ਸੀ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੂਨ ਸੀ- ਡਾਕਟਰ ਕੁਆ ਅਸਫਾਈਕਸੀਆ ਦੀ ਰਾਏ ਡਾਕਟਰੀ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਮੰਨਿਆ ਕਿ , ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀੜ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਥੇ

ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਸੀ। ਮੋਦੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸ਼ਬਦ "ਅਕਸਰ" ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(ਪੈਰਾ 26)

ਅੱਗੋਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-4 ਵੀਨਾ ਸਾਗਰ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ 27.05.1998 ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਸਨ। ਨੀਤੂ ਦੀ 28.05.1998 ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਘਰ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 106 ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਚਿਹਰਾ ਸਾਇਨੋਸਡ ਸੀ। ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਝੱਗ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਫੇਫੜੇ ਭੀੜੇ ਸਨ। ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਮ ਘੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਡਾ.ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਬਕਾ ਪੀ.ਬੀ. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ DW-1 ਡਾ.ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨੀਤੂ 11.03.1998 ਅਤੇ 19.03.1998 ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਨੁਸਖੇ ਦੀ ਪਰਚੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ Ex.DF. ਡੀਡਬਲਯੂ.-1 ਮੁਤਾਬਕ ਸਿਰਫ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਲਿੱਪ 'ਤੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 15 ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ Ex.DF. ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 16 ਵਿੱਚ ਬੈਠਦਾ ਸੀ। ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 15 ਵਿੱਚ ਰੈਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 16 ਵਿੱਚ ਬੈਠਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਨੀਤੂ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਨੰਬਰ 15 ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(ਪੈਰਾ 39)

ਅਨੁਸਾਰ , ਨੀਤੂ ਨੂੰ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮਿਰਗੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਨੀਤੂ ਦੇ ਸੀਟੀ ਸਕੈਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਂਟਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਡਾ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਡੀਡਬਲਯੂ.-1 ਮੁਤਾਬਕ ਨੀਤੂ ਨੂੰ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਰਗੀ ਦੇ ਦੋ ਫਿੱਟ ਹੋਏ ਸਨ। ਨੀਤੂ ਨੂੰ ਮਿਰਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਡਾ. ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦਾ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਚੈਂਬਰ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਹੂ/ਤਰਲ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੱਬਾ ਚੈਂਬਰ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਪੈਰਾ 40)

ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ , ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੀਤੂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਮ ਘੁੱਟਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੋਦੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸ਼ਬਦ 'ਅਕਸਰ' ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਸਾਇਨੋਸਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(Rajiv Sharma, J.)

ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਝਗ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੈਰ ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤ ਸੀ।

(ਪੈਰਾ 41)

C) ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860— S.304B—ਦਾਜ਼ ਦੀ ਮੌਤ—ਵਿਆਹ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ—ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਦਾਜ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ—ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਕਾਫੀ ਦਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ— ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬੈਂਕ ਤੋਂ 50,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਬੈਂਕ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਨੇਜਰ ਦੁਆਰਾ ਵਿਵਸਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ-ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਫਸਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ- ਅਪੀਲਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਵਿਆਹ 23.01.1998 ਨੂੰ ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ 28.05.1998 ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਦਾਜ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਬੈਂਕ ਤੋਂ 50,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਕਢਵਾਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ, ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਨੇਜਰ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-14 ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਫਸਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ 27.05.1998 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵੀ ਗਿਆ ਸੀ।

(ਪੈਰਾ ੪੨)

ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ , ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ 304-ਬੀ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 304-ਬੀ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੈਰਾਥ ਲਈ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ।

(ਪੈਰਾ 43)

ਆਰ.ਐਸ.ਚੀਮਾ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਨਾਲ

ਈਸਾਨ ਖੇਤਰਪਾਲ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਅਤੇ

ਸਤੀਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ

ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ

CRA-A-1189-SB-2000 ਵਿੱਚ।

ਪੀ.ਐਸ.ਏ.ਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਐਡਵੋਕੇਟ

ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਲਈ

CRR-279-2001 ਵਿੱਚ।

ਰਾਜੇਸ਼ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਸ੍ਰੀ ਡੀ.ਏ.ਜੀ., ਪੰਜਾਬ।

ਰਾਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ, ਜੇ.

(1) ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਅਪੀਲਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਮ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(2) 1999 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੇਸ ਨੰ: 64 ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 23.11.2000 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪੈਰਾਥਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ.CRA-S-1189-SB-2000 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਤਿਲਕ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 304-ਬੀ, 302, 498-ਏ (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ 'IPC') ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪੈਰਾਥਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 304-ਬੀ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੈਰਾਥ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਤਹਿਤ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 498-ਏ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਿਲਕ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

(3) ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ ਸੀਆਰਏ-ਡੀ-514-ਡੀਬੀਏ-2001 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(4) ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ 2011 ਦਾ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਰੀਵੀਜ਼ਨ ਨੰਬਰ 279 ਵੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(5) ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੀਤੂ ਦਾ ਵਿਆਹ 23.01.1998 ਨੂੰ ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਸਰਕਾਰੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਮੁਤਾਬਕ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਦਾਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾਜ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਜ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਨੂੰ ਤੰਗ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਤੱਥ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਵੀਨਾ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮਾ ਅਸ਼ੋਕ ਸੋਨੀ ਉਰਫ ਪੱਪੂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਦਾਜ ਵਿੱਚ 50,000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਿਲੇ ਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ 27.05.1998 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਦੇ ਘਰ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 28.05.1998 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਘਰ ਗਏ। ਧੀ ਮੌਜੂਦ 'ਤੇ ਮਰੀ ਪਈ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਸਾਬਕਾ ਪੀ.ਸੀ. ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਹ ਘੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਦਮ ਘੁੱਟਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਆਮ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਵਿਸੇਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਐਫਐਸਐਲ ਜਾਂਚ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਸੀ

ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕੋਡਲ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਲਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(6) ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਕਈ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 313 ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੇ ਕੇਸ

(Rajiv Sharma, J.)

ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਫਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਅਮੀਰ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

(7) ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਅਤੇ ਰਾਜੇਸ਼ ਦੱਤ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਅਪੀਲ (CRA-S-1189-SB-2000); ਅਤੇ ਅਪੀਲ (CRA-D-514-DBA-2001) ਅਤੇ ਅਪੈਰਾਥਿਕ ਸੋਧ (CRR-279-2001) ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੀਆਰਆਰ-279-2001 ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ (ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ) ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੇ ਪੈਂਡਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ 28 ਜੁਲਾਈ 2014 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

(8) CRA-S-1189-SB-2000 ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਿੱਖਿਅਕ ਵਕੀਲ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪਿਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ।

(9) ਰਾਜ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਿੱਖਿਅਕ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

(10) ਅਸੀਂ ਪੱਖਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਸੁਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਣੇ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

(11) ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਡਾ: ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਐਸ.ਐਮ.ਓ., ਸਰਜਰੀ, ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਜਲੰਧਰ ਤਾਇਨਾਤ ਸਨ। ਡਾ: ਪੀ.ਐਨ. ਦੱਤਾ ਅਤੇ ਡਾ: ਕਮਲਜੀਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਬੋਰਡ ਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਚਿਹਰਾ ਸਾਇਨੋਸਡ ਸੀ। ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲਹੂ ਦੇ ਡੱਬੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੱਥਾਂ-ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਹੁੰ ਹਲਕੇ ਨੀਲੇ ਸਨ। ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਝਿੱਲੀ ਭੀੜੀ ਸੀ। ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਫੇਫੜੇ ਭੀੜੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਚੈਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਸੀ। ਦਿਲ ਤੋਂ ਖੂਨ ਰਸਾਇਣਕ ਜਾਂਚ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 29.05.1998 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 11.15 ਵਜੇ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਹ ਘੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਦਮ ਘੁੱਟਣਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਆਮ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੌਤ ਅਤੇ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੰਘਣ ਦਾ ਸਮਾਂ 24 ਤੋਂ 26 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸੱਟਾਂ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਤੁਰੰਤ ਸੀ। ਉਸਨੇ PMR MB-6/98 ਮਿਤੀ 29.05.1998 ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ। ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਕੱਟਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੂੰਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਜ਼ਖਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਡਾ. ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੇਕਰ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ।

ਮਿਰਗੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਮਿਰਗੀ ਦੇ ਫਿੱਟ ਦੌਰਾਨ ਨਰਮ ਸਿਰਹਾਣੇ 'ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਡਿੱਗਣਾ ਅਤੇ ਸਾਹ ਰੁਕਣਾ। ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਦੀ ਸਿਰਫ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੋਦੀ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਜੁਰੀਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਸਨ ਕਿ ਮੌਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦਾ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਚੈਬਰ ਹਨੇਰੇ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੱਬਾ ਚੈਬਰ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(12) ਪੀਡਬਲਿਊ-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੀਤੂ ਦਾ ਵਿਆਹ 23.01.1998 ਨੂੰ ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਆਮ ਵਾਂਗ ਸਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ 50,000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਿਏਲੋ ਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਉਹ 27.05.1998 ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਧੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ 28.05.1998 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਨਾਕਾਫੀ ਦਾਜ ਲਿਆਉਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ 'ਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬੇਟੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇਸ਼ ਹਨੀਮੂਨ 'ਤੇ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਸੋਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

(13) ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-3 ਵਿਜੇ ਚਾਵਲਾ ਨੇ ਬਿੱਲ ਨੰਬਰ 2100 ਮਿਤੀ 27.11.1997 ਅਤੇ 2160 ਮਿਤੀ 27.11.1997 ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਵੇਚੇ ਗਏ ਸਨ।

(14) PW-4 ਵੀਨਾ ਸਾਗਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ 50,000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਿਏਲੋ ਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਟੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਨੀਮੂਨ 'ਤੇ ਸੀ ਤਾਂ ਨੀਤੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹਨੀਮੂਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਪੁਲੀਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

(15) ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-7 ਤਰਸੇਮ ਲਾਲ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਖਰੀਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ।

(16) PW-14 ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ PW-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਦੁਆਰਾ 05.03.1998 ਨੂੰ 50,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਕਢਵਾਈ ਗਈ ਸੀ।

(17) ਪੀਡਬਲਯੂ-15 ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਨੂੰ 28.05.1998 ਨੂੰ ਰਾਤ 11.30 ਵਜੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 'ਤੇ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਦੇਸ਼ੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ।

(18) ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-16 ਪਰਮੇਂਦ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(19) ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-17 ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ ਉਸ ਕੋਲ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਪੀ.ਸੀ. ਉਹ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਗਿਆ। ਵੱਲੋਂ ਲਾਸ਼ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸਾਬਕਾ ਪੀ.ਯੂ. ਉਸ ਨੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ। ਉਸਨੇ ਸਾਈਟ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਨੇ 02.06.1998 ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਦਾਜ ਦਾ

(Rajiv Sharma, J.)

ਸਮਾਨ ਕੱਢ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇਸ਼ ਦੱਤ ਨੂੰ 04.06.1998 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

(20) ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ DW-1 ਡਾ.ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਨੁਸਖੇ ਦੀ ਪਰਚੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ Ex.DF. ਉਸ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ 11.03.1998 ਅਤੇ 19.03.1998 ਨੂੰ ਓ.ਪੀ.ਡੀ. ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਗ੍ਰੈਡ ਮਲ ਮਿਰਗੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸੀ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਰਹਾ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਰਜਿਸਟਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮਰੀਜ਼ ਲਈ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਦਵਾਈ ਜ਼ੇਨ ਮਾਈਗਰੇਨ ਦੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੀਟੀ ਸਕੈਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

(21) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਜੇਸ਼ ਦੱਤ ਨੇ ਅਲੀਬੀ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਡੀਡਬਲਿਊ-6 ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਡੀਡਬਲਿਊ-7 ਲਲਿਤ ਕੁਮਾਰ ਬਬਲਾਨੀ ਅਤੇ ਡੀਡਬਲਿਊ-8 ਮੁਰਾਰੀ ਲਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਦੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਸੀ।

(22) ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਡੀਡਬਲਯੂ-3 ਅਸ਼ੋਕ ਮਹਾਜਨ ਅਤੇ ਡੀਡਬਲਯੂ-10 ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤ ਸੀ। ਡੀਡਬਲਯੂ-3 ਅਸ਼ੋਕ ਮਹਾਜਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਤੇ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਵੇਰੇ 5.15 ਵਜੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ 6.15 ਵਜੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਵੇਰੇ 8.00 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਉਹ ਭਾਰਗੋ ਕੈਂਪ ਲਈ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ 10.00 ਵਜੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਕਾਫੀ ਲੋਕ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇਸ਼ ਦੱਤ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਬੱਚੀ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

(23) DW-10 ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ 28.05.1998 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 8.00 ਵਜੇ ਇੱਕ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਦਾ ਰੌਲਾ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਬੇਟਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹੋ (ਬੇਟਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹੋ) । ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਕੋਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਉਥੇ ਆ ਗਏ। ਅੰਦਰੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਾਫੀ ਧੱਕਾ-ਮੁੱਕੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ। ਉਹ ਖੁਦ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਕੁੜੀ ਸਿਰਹਾਣੇ ਉੱਤੇ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਲੇਟ ਗਈ ਸੀ।

(24) ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਆਰ.ਐਸ. ਚੀਮਾ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਮਿਰਗੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਮਿਰਗੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸੀ ਅਤੇ ਡੀਡਬਲਯੂ-1 ਡਾ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

(25) ਮੋਦੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਟੈਕਸਟਬੁੱਕ ਆਫ ਮੈਡੀਕਲ ਜੁਰੀਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ ਐਂਡ

ਟੈਕਸੀਕੋਲੋਜੀ, 20 ਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਹੋਮੀਸਾਈਡਲ ਸਮੋਦਰਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਨੱਕ ਉੱਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਹੱਥ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਨੱਕ ਦੇ ਕੋਣਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਖਮ ਅਤੇ ਖਾਰਸ਼ ਅਕਸਰ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੂੰਹ, ਅਤੇ ਨੱਕ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ। ਚਿਹਰਾ ਫਿੱਕਾ ਜਾਂ ਘੁੱਟਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੰਨਜਕਟਿਵਾ ਭੀੜਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪੇਟੀਸ਼ੀਅਲ ਹੈਮਰੇਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੁੱਲ੍ਹ ਗੂੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੀਭ ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਖੂਨੀ ਝੱਗ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੌਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਫੜੇ ਆਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦਿਲ ਦਾ ਸੱਜਾ ਪਾਸਾ ਅਕਸਰ ਗੂੜ੍ਹੇ ਤਰਲ ਖੂਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(26) ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀੜ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਸੀ। ਮੋਦੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸ਼ਬਦ "ਅਕਸਰ" ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(27) "ਅਕਸਰ" ਸਮੀਕਰਨ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ **ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਅਲਵਾ ਬਨਾਮ ਦਿ ਵਿਜਯਾ ਬੈਂਕ, ਐਮਜੀ ਰੋਡ, ਬੰਗਲੌਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ** 'ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: -

“ਦ ਲਾਅ ਲੈਕਸੀਕੋਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਅਕਸਰ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, “ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਦੁਹਰਾਓ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ’। ਚੈਂਬਰਜ਼ 21 ਸੈਂਚੁਰੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਅਕਸਰ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਕਈ ਵਾਰ’, ‘ਅਕਸਰ’, ‘ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ’। ਪ੍ਰਤੀ ਔਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਇਲਸਟ੍ਰੇਟਿਡ 'ਅਕਸਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, 'ਕਈ ਵਾਰ', 'ਅਕਸਰ' ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਊ ਵੈਬਸਟਰਸ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ 'ਅਕਸਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, 'ਅਕਸਰ', 'ਕਈ ਵਾਰ', 'ਵਾਰ-ਵਾਰ'। ਇਸ ਲਈ, ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ 'ਅਕਸਰ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਈ ਵਾਰ। ਪਰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਦਾ ਤੱਤ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਦੋਸ਼ ਉੱਤਰਦਾਤਾ - ਬੈਂਕ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

(28) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਚ.ਡਬਲਯੂ.ਵੀ. ਕੋਕਸ ਵਿੱਚ, ਮੈਡੀਕਲ ਨਿਆਂਸ਼ਾਲਾ ਅਤੇ ਟੈਕਸੀਕੋਲੋਜੀ, ਸੱਤਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਫਾਈਕਸਿਆ ਦੇ ਕੁਝ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਸਿਵ ਵੇਨਸ ਕੰਜੈਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਚਮੜੀ ਘੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਕਸਰ ਸਾਇਨੋਜ਼ਡ ਅਤੇ ਜਾਮਨੀ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸੁੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(29) ਡਾ.ਕੇ.ਐਸ.ਨਰਾਇਣ ਰੈੱਡੀ ਦੁਆਰਾ ਮੈਡੀਕਲ ਨਿਆਂਸ਼ਾਲਾ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਗਿਆਨ (ਕਾਨੂੰਨ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ) ਵਿੱਚ, 3rd ਐਡੀਸ਼ਨ 2010, ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਲਾ ਘੁੱਟਣਾ ਇੱਕ ਦਮ ਘੁੱਟਣ ਦਾ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹੱਥਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਬਾਹਰੀ ਸਾਹ ਦੇ ਨਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਖੂਨ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੀਭ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫੇਫੜੇ ਭੀੜੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਿਸਤਰੇ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਇੱਕ ਸਿਰਹਾਣਾ, ਇੱਕ ਗੱਦੀ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ

(*Rajiv Sharma, J.*)

ਗਈ ਰੁਕਾਵਟ, ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਕੋਈ ਬਾਹਰੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਵਿੱਚ। ਜਦੋਂ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਸਿਰਹਾਣੇ ਵਿੱਚ ਦਬਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨੱਕ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਚਮੜੀ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ ਪੀਲੀ ਜਾਂ ਚਿੱਟੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(30) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਚੀਮਾ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪੁਖਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਨੱਕ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੋਈ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਰੀਫਲੈਕਸ ਕਾਰਡੀਆਕ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਮੇ ਦੇ ਲੱਛਣ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(31) **ਵੀਰ ਭਾਨ** ਬਨਾਮ **ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 304-ਬੀ ਅਤੇ 498-ਏ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਤੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:-

"6. ਇਸ ਅਪੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵੀਰ ਭਾਨ ਦਾ ਕੇਸ ਉਸਦੀ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਵੰਤੀ ਦੇ ਕੇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੌਤ ਦੇ ਐਲਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੰਜੂ ਬਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਹ ਬਰੀ ਹੋ ਗਿਆ।

7. ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੀ ਕੋਈ ਵਾਜ਼ਬੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 304 ਬੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਾਜ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ, ਸੰਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

XXX XXX XXX

16. ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਵੰਤੀ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸੀ, ਪਰ ਮੁਕੱਦਮਾ

(*Rajiv Sharma, J.*)

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 304 ਬੀ ਅਤੇ 498 ਏ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਆਇਦ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਵੰਤੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਵੀਰ ਭਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ।, ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੋਧ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ, ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 304 ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਅਪੈਰਾਥ ਲਈ ਵੀਰ ਭਾਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ; ਵਾਕ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਹਨ।

ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।"

(32) **ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ** ਬਨਾਮ **ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ**³ ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਲਾਰਡਜ਼ਿਪਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

"6. ਧਾਰਾ 304B ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

i) ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਦੀ ਮੌਤ ਸਾਧਾਰਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੜਨ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਸੱਟ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ii) ਅਜਿਹੀ ਮੌਤ ਵਿਆਹ ਦੇ 7 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

iii) ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ, ਔਰਤ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ

iv) ਅਜਿਹੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(33) **ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ** ਬਨਾਮ **ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ**⁴ ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਰਡਜ਼ਿਪਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰੀ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(34) ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਡਾਕਟਰ qua asphyxia ਦੀ ਰਾਏ ਮੈਡੀਕਲ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਇੱਥੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(35) **ਅਮਰ ਸਿੰਘ** ਬਨਾਮ **ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ**⁵ ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਰਡਜ਼ਿਪਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ

³ 2009 AIR (SC)

913

⁴ (2009) 14 SCC

415

ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤਾਅਨੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਏਗਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 304-ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੈਰਾਥ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੁਸੱਤਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

"21. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ, ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤਾਅਨੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ (ਸੁਪੈਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਮੀਦ ਅਤੇ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤਾਅਨੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦਾਜ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਸੂਰਤ ਕਹਿਣਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾੜੀ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੱਦਦ, ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਜਾਂ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤਾਅਨੇ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਧਾਰਾ 498 ਏ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 304 ਬੀ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

22. ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਜਾਂ ਬੇਰਹਿਮੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਧਾਰਾ 304B ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੰਡੀਅਨ ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 113 ਬੀ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ:

"113-ਬੀ. ਦਾਜ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ।- ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਦੀ ਦਾਜ ਲਈ ਮੌਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਤੰਗ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਦਾਜ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਮੰਗ, ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮਨੋਗੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾਜ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਹੈ।"

ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਖਤਾ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ

(*ਕੇਸ਼ੀ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹੀ*, ਮੌਤ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਸੀ।

(36) **ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਰਾਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ** ਬਨਾਮ **ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ** ⁶ ਵਿੱਚ , ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪਾਂ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਧਾਰਾ 304-ਬੀ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਾਜ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਜੁਰਮ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ: -

“14. ਧਾਰਾ 304 ਬੀ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਔਰਤ ਦੀ ਉਸਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀ ਮੌਤ ਨੂੰ "ਦਾਜ ਦੀ ਮੌਤ" ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਅਪੈਰਾਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ:

- (a) ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਆਹੁਤਾ ਔਰਤ ਦੀ ਮੌਤ ਸਾਧਾਰਨ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਹੋਈ ਸੀ;
- (b) ਅਜਿਹੀ ਮੌਤ ਉਸਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਈ ਸੀ; ਅਤੇ
- (c) ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੇਰਹਿਮੀ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਹ ਧਾਰਾ ਉਦੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਜ ਲਈ ਪਤੀ ਜਾਂ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਰਾਦਾ ਪਤੀ ਜਾਂ ਸਹੁਰੇ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸਨ।

XXX XXX XXX

18. ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 304B ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 113 ਬੀ ਵੀ ਇਸ ਕੇਸ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ। ਏਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 304B ਅਤੇ 113B ਦੋਵੇਂ ਦਾਜ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ (ਸੋਧ) ਐਕਟ 43 ਦੁਆਰਾ 1986 ਦੇ ਦਾਜ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਸੰਕੁਚਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 113 ਬੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"113B. ਦਾਜ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ। - ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਇੱਕ ਔਰਤ ਦੀ ਦਹੇਜ਼ ਦੀ ਮੌਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਵਿੱਚ

⁶ (2013) 4 SCC

(*Rajiv Sharma*)

ਦਾਜ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨੇਗੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾਜ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਹੈ।"

ਵਿਆਖਿਆ। - ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਦਾਜ ਦੀ ਮੌਤ" ਦਾ ਉਹੀ ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 304 ਬੀ (1860 ਦਾ 45) ਵਿੱਚ ਹੈ"

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 304 ਬੀ ਵਿੱਚ "ਦਹੇਜ ਦੀ ਮੌਤ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਸੰਭਾਵੀ ਧਾਰਾ 113 ਬੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੋਵਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਔਰਤ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ "ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ" ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, **ਐਮ. ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸਲੂ** ਬਨਾਮ **ਏ. ਪੀ. ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ** ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ:

"8. 4 . ਧਾਰਣਾ ਕੇਵਲ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਹੀ ਉਠਾਈ ਜਾਵੇਗੀ
ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਜ਼ਰੂਰੀ:

- (1) ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਔਰਤ ਦੀ ਦਾਜ ਲਈ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ? (ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਤਾਂ ਹੀ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 304 ਬੀ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੈਰਾਧ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।)
- (2) ਔਰਤ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
- (3) ਅਜਿਹੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਤੰਗ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੀ।
- (4) ਅਜਿਹੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ।"

19. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 113B ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 304B ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਜਾਂ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ "ਮੌਤ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਵਾਪਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਹਾਲਾਤ।" ਇਸਤਗਾਸਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ ਕਿ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਹਿਲਾਂ, ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਧਾਰਨਾ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਦੀ ਕਥਿਤ ਘਟਨਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੂਰ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਬੰਧਤ ਔਰਤ ਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ

ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੱਥ ਵਿਚਲੇ ਕੇਸ ਵਿਚ, ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਸਿੱਧੇ (ਪੀਡਬਲਯੂ-2) - ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਇਕਮਾਤਰ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਫਵਾਹ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਮ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਬਿਆਨ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਨੂੰ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

(37) ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ ਨੇ ਸਾਬਕਾ ਐੱਸ. ਪੀ.ਸੀ. ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ 11 ਘੰਟੇ ਦੀ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

(38) ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਗੁਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਅਤੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਐਫਆਈਆਰ ਤੁਰੰਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜੇ ਐਫਆਈਆਰ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਦੇਰੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਗੁਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਐਫਆਈਆਰ ਦੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ 50,000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਿਲੇ ਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

(39) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਪੀਡਬਲਯੂ-4 ਵੀਨਾ ਸਾਗਰ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ 27.05.1998 ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਸਨ। ਨੀਤੂ ਦੀ 28.05.1998 ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਘਰ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਇਹ ਦੁਕਵਾਂ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 106 ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਚਿਹਰਾ ਸਾਇਨੋਸਡ ਸੀ। ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਝੱਗ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਫੇਫੜੇ ਭੀੜੇ ਸਨ। ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਮ ਘੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਡਾ.ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ

ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਬਕਾ ਪੀ.ਬੀ. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ DW-1 ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨੀਤੂ 11.03.1998 ਅਤੇ 19.03.1998 ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਨੁਸ਼ਖੇ ਦੀ ਪਰਚੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ Ex.DF. ਡੀਡਬਲਿਊ-1 ਮੁਤਾਬਕ ਸਿਰਫ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਲਿੱਪ 'ਤੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 15 ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ Ex.DF. ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 16 ਵਿੱਚ ਬੈਠਦਾ ਸੀ। ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 15 ਵਿੱਚ ਰੈਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 16 ਵਿੱਚ ਬੈਠਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਨੀਤੂ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਨੰਬਰ 15 ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(40) DW-1 ਡਾਕਟਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਨੀਤੂ ਨੂੰ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮਿਰਗੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਨੀਤੂ ਦੇ ਸੀਟੀ ਸਕੈਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਂਟਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਡਾ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਡੀਡਬਲਿਊ-1 ਮੁਤਾਬਕ ਨੀਤੂ ਨੂੰ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਰਗੀ ਦੇ ਦੋ ਫਿੱਟ ਹੋਏ ਸਨ। ਨੀਤੂ ਨੂੰ ਮਿਰਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-1 ਡਾ. ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦਾ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਚੈਂਬਰ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਹੂ/ਤਰਲ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੱਬਾ ਚੈਂਬਰ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(41) ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਨੀਤੂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਮ ਘੁੱਟਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੋਦੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸ਼ਬਦ 'ਅਕਸਰ' ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਸਾਇਨੋਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਝੱਗ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੈਰ ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤ ਸੀ।

(42) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਵਿਆਹ 23.01.1998 ਨੂੰ ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ 28.05.1998 ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਦਾਜ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-2 ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਬੈਂਕ ਤੋਂ 50,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਕਢਵਾਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ, ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਨੇਜਰ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.-14 ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਫਸਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ 27.05.1998 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵੀ ਗਿਆ ਸੀ।

(43) ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ 304-ਬੀ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 304-ਬੀ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੈਰਾਥ ਲਈ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ

ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
ਰਾਜ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ।

(44) ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਨਰਮ ਨਜ਼ਰੀਆ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨੀਤੂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਕੋਈ ਨਰਮ ਨਜ਼ਰੀਆ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(45) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਜੇਸ਼ ਦੱਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ 27.09.2001 ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਨੂੰ 19.01.2001 ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ ਸੀ.ਆਰ.ਏ.-ਐਸ-1189-ਐਸਬੀ-2000 ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ 23.11.2000 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰੋਮੇਸ਼ ਦੱਤ ਅਤੇ ਰਾਜੇਸ਼ ਦੱਤ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਤਰਜੀਹੀ ਅਪੀਲ ਅਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਨੰਬਰ ਸੀਆਰਏ-ਡੀ-514-ਡੀਬੀਏ-2001 ਅਤੇ ਸੀਆਰਆਰ-279-2001 ਨੂੰ ਵੀ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਐਂਜਲ ਸ਼ਰਮਾ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ-ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਗੁਲਜ਼ੇਬਾ